

O. DENNIS KOLINSKI SJC ©

 0009-0003-2766-3242

© DKolinski@Cantius.Org

Andrzej Franciszek Dziuba, *Kardynał Stefan Wyszyński Prymas Polski a Skierniewice i ziemia skierniewicka*, Skierniewice : Miejska Biblioteka Publiczna im. Władysław Reymonta w Skierniewicach 2022, 396 s.

Chrześcijaństwo, zapoczątkowane przez dwunastu Apostołów oraz ich pierwszych uczniów, przez Jezusa Chrystusa stało się szczególną wspólnotą. Ta, mimo napotykaných wielorakich trudności i prześladowań, rozwijała się niezwykle dynamicznie. W dość szybkim tempie rozszerzyła się na całe ówczesne Cesarstwo Rzymskie, a także poza jego granicami. Z czasem wytworzyły się w niej różne struktury organizacyjne, m.in. parafie, diecezje, metropolie. Powstały i utrwaliły się funkcje osób odpowiedzialnych za te struktury: proboszczów i biskupów.

Kardynał Stefan Wyszyński, prymas Polski, w hierarchii Kościoła w Polsce po II wojnie światowej wpisał się w szczególny sposób. Jako arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski pod swą pasterską opieką miał Skierniewice i ziemię skierniewicką.

Autor recenzowanej książki, bp Andrzej F. Dziuba, to wieloletni kierownik Katedr Historii Teologii Moralnej na wydziałach teologicznych KUL i ATK (obecnie UKSW). Jest członkiem Rady Naukowej Głównej Biblioteki Lekarskiej, patronem Fundacji im. Kardynała Józefa Glempa w Londynie, członkiem Zespołu ds. Kontaktów z Konferencją Episkopatu Francji i delegatem Konferencji Episkopatu Polski na Międzynarodowe Kongresy Eucharystyczne. Jest także autorem wielu książek, artykułów i studiów naukowych, a także popularno-naukowych.

Opisywane dzieło jest wielowątkowe. Jego podstawowa, dość schematyczna, prezentacja może wyglądać następująco – książkę rozpoczyna spis treści (s. 3–5), słowo wstępne Krzysztofa Jażdżyka, prezydenta Skierniewic (s. 7), motto zaczerpnięte ze słów kard. S. Wyszyńskiego

wypowiedziane w Skierniewicach (s. 9) oraz słowo autora (s. 11–13), po czym następują dwadzieścia dwa rozdziały (s. 15–342) stanowiące treść zasadniczą tj. chronologiczną prezentację posługi prymasowskiej oraz dziejów rodzących się nowych parafii w Skierniewicach i okolicy, zwieńczone zakończeniem (s. 343–346), indeksem nazwisk (s. 347–351), załącznikiem „Stefan Kardynał Wyszyński – pasterz i świadek” (s. 353–396) ze swym własnym zakończeniem (s. 388–389), oraz wyborem bibliografii (s. 391–396).

Warto przybliżyć tytuły tych 22 rozdziałów treści zasadniczej i 10 zwartych fragmentów załącznika.

(Rozdziały 1–5) *Początki posługi prymasowskiej*: 1) *Pierwsza wizyta „Ad limina Apostolorum”*, (1951) i *uwięzienie* (1953), s. 15–25; 2) *Kapełusz kardynalski i zatrzymanie pociągu na dworcu kolejowym w Skierniewicach* (19 VI 1957), s. 27–35; 3) *Wizyta w parafii pw. św. Jakuba Apostoła w Skierniewicach oraz poświęcenie sztandaru kolejarzy* (8 IX 1957), s. 37–58; 4) *Wizytacja kanoniczna w parafii pw. Znalezienia Krzyża Świętego w Lipcach Reymontowskich* (20–21 VIII 1960), s. 59–78; 5) *Czas Soboru Watykańskiego II* (1962–1965), s. 79–98.

(Rozdziały 6–11) *Kontynuacja różnych posług duszpasterskich Prymasa Polski*; 6) *Konsekracja kościoła w parafii pw. Znalezienia Krzyża Świętego w Lipcach Reymontowskich* (3 VI 1967), s. 99–105; 7) *Wyjazd „Ad limina Apostolorum”* (1968) i *przygotowania do Synodu Biskupów* (1969), s. 107–113; 8) *Madonna prymasowska*, s. 115–119; 9) *Pielgrzymka do Wiecznego Miasta* (1970) i *II Synod Biskupów* (1971), s. 121–127; 10) *Nabożeństwo majowe w parafii pw. św. Jakuba Apostoła w Skierniewicach* (22 V 1971), s. 129–138; 11) *Wizytacja kanoniczna w parafii pw. św. Stanisława, biskupa i męczennika w Godzianowie* (29–30 V 1972), s. 139–153.

(Rozdziały 12–15) *Dalsze lata prymasowskiej działalności kard. Stefana Wyszyńskiego*; 12) *Sakrament bierzmowania w parafii pw. Znalezienia Krzyża Świętego w Lipcach Reymontowskich* (21 IX 1972), s. 155–159; 13) *„Ad limina Apostolorum”* (1973) i *III Synod Biskupów* (1974), s. 161–166; 14) *Adwentowa modlitwa w parafii pw. św. Wojciecha, biskupa i męczennika w Makowie* (20 XII 1974), s. 167–174; 15) *Trzy jubileuszowe pielgrzymki do Wiecznego Miasta* (1975) i *bierzmowanie w parafii pw. Znalezienia Krzyża Świętego w Lipcach Reymontowskich* (8 VI 1975), s. 175–190.

(Rozdziały 16–22) *Pytania o dzieje rodzących się nowych parafii w Skierniewicach i okolicy*; 16) *Parafia i świątynia na Rawce*, s. 201–225; 17) *Parafia*

i świątynia na Widoku, s. 227–244; 18) *Parafia i świątynia w Stachlewie*, s. 245–259; 19) *Parafia i świątynia w Kamionie Skierniewickim*, s. 261–291; 20) *Cywilna parafia Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny*, s. 293–323; 21) *Przywoływane Skierniewice*, s. 325–332; 22) *Pożegnanie i wdzięczność*, s. 333–342.

(Fragmenty 1–10): 1) *Lata młodości i nauki* (1901–1924), s. 353–356; 2) *Lata działalności kapłańskiej i dalszych studiów* (1924–1946), s. 356–358; 3) *Dwa i pół roku biskupiej posługi w Lublinie* (1946–1948), s. 358–360; 4) *Początki posługi prymasowskiej* (1948–1953), s. 360–364; 5) *Uwięzienie i odosobnienie* (1953–1956), s. 364–368; 6) *Lata milennium i terroru* (1956–1970), s. 369–373; 7) *Lata budzenia i dojrzewania przemian* (1970–1978), s. 373–376; 8) *Prymas Tysiąclecia i Jan Paweł II* (1978–1981), s. 376–381; 9) *Odchodzenie i śmierć* (1981), s. 381–384; 10) *Ku przyszłości* (s. 384–388).

Książka biskupa łowickiego kreśli dynamiczny obraz kard. Stefana Wyszyńskiego w jego relacjach ze Skierniewicami i ziemią skierniewicką, która w przeszłości stanowiła ważną część dóbr arcybiskupów gnieźnieńskich, tzw. Księstwa prymasowskiego. To znaki jego zaangażowania osobistego lub – w jego imieniu – biskupów pomocniczych, innych pracowników kurialnych oraz różnych osób świeckich, np. inżynierów, architektów, prawników. Wszyscy byli zaangażowani w duszpasterskie posłannictwo Kościoła. Nie miało to nigdy nic wspólnego, jak czasem sugerowano, z działalnością polityczną czy ideologiczną. Prymas Polski bardzo szanował rozdział Kościoła od państwa i tego oczekiwał również od strony rządowej i partyjnej.

W prezentowanej książce bp Andrzej F. Dziuba podjął próbę osadzenia postaci Prymasa Tysiąclecia w szerokim środowisku, zarówno kościelnym jak i religijnym. Prymas Polski ukazany został w kontekstach Kościoła lokalnego – gnieźnieńskiego i warszawskiego, Kościoła w Polsce (wpleciono również wątki polonijne i emigracyjne – w tym, Polaków żyjących na Wschodzie) oraz Kościoła powszechnego (godność kardynalska w szczególnie sposób wpisywała go bowiem w uniwersalność Kościoła, co wybrzmiało podczas Soboru Watykańskiego II). Jednocześnie autor nie unikał sięgania do elementów narodowych, społecznych i kulturowych, a nawet polityczno-patriotycznych. Za każdym razem czynił to jednak kontekstualnie, mając na uwadze, że realizm życia należy rozeznawać kompleksowo. Wydaje się więc, że tak szerokie tło odniesione do prymasa pozwoliło wiele treści i informacji pełniej rozeznaczyć oraz poprawniej zinterpretować.

Książka jest oparta na bogatych materiałach źródłowych, tak kościelnych jak i świeckich, oraz na szerokiej literaturze przedmiotu. Autor w sposób twórczy wydobył wiele ciekawych treści i stworzył z nich piękną mozaikę, w centrum której ukazana jest postać i dzieło Prymasa Tysiąclecia, zwłaszcza na rzecz Skierniewic i ziemi skierniewickiej. Oczywiście, trzeba pamiętać, że zapewne istnieje ciągle możliwość uzupełnienia tego opisu oraz jego różnych szczegółowych elementów o dalsze odkrywane źródła, ich badania i interpretację.

Szczególnie ważnym, wręcz podstawowym, źródłem dla całej książki są notatki kard. Stefana Wyszyńskiego, *Pro memoria*, zarówno te opublikowane, jak i nieopublikowane. Prowadził je z różnym przekazem treściowym w miarę systematycznie i niemal na żywo. Obcowanie z zapisanym obrazem posługi prymasa Wyszyńskiego, czynionym przez niego samego, to poruszające doświadczenie ofiarowane czytelnikom książki. Dzięki temu stanowi ona fascynujące opracowanie, dające szansę podążania za działaniem, myślami i pamięcią ich autora. Trzeba pamiętać, że *Pro memoria* jest próbą pokazania wydarzeń z udziałem prymasa w jego osobistej relacji i ocenie. Nie jest to pisanie pamiętników czy historii. Niestety współcześnie często myli się sam zamysł twórczy autora *Pro memoria*.

Poprzez szerokie ukazanie prymasa Polski wybrzmiały cechy jego posługi w wielu parafiach archidiecezji gnieźnieńskiej i warszawskiej – choć z racji prymasostwa, w różnej formie, obejmowała ona cały kraj. Była nimi: wręcz nieustępliwa troska duszpasterska o zapewnienie odpowiedniej infrastruktury parafialnej – szczególnie wobec dynamicznie rozwijających się nowych skupisk mieszkalnych, szeroka otwartość spojrzenia ku przyszłości oraz duża wrażliwość na potrzeby duchowe „Małej Ojczyzny”, którą w przypadku tej części archidiecezji warszawskiej były Skierniewice i okolice. Tak właśnie widział posługę Kościoła.

Cennym dodatkiem do książki jest załącznik (s. 353–389). Tak pisze o nim autor: „Niech zamieszczone poniżej krótkie *curriculum vitae* będzie bezpośrednią szansą spotkania z pełniejszym obrazem całego życia kard. Stefana Wyszyńskiego i doświadczeniem jego szerokiej posługi nie tylko pasterskiej, ale naukowej, narodowej i patriotycznej. Pozwoli to głębiej rozeznaczyć szersze tło poszczególnych wydarzeń związanych z Prymasem Tysiąclecia, a sprzężonych bezpośrednio ze Skierniewicami i ziemią skierniewicką” (s. 345–346). Trzeba pamiętać, że prymas Wyszyński dla kilku pokoleń jest już postacią historyczną i mało znaną. Zatem

syntetyczny obraz jego życia i działalności może pozwolić czytelnikowi na głębsze rozeznanie konkretnych wydarzeń czy działań związanych ze Skierniewicami.

Należy z uznaniem odnotować zamieszczenie indeksu nazwisk. Jest to cenna pomoc przy lekturze pracy o charakterze historycznym, zwłaszcza wobec faktu występujących tutaj wielu postaci. Niestety redakcja nie dołożyła należytej staranności i dlatego zakradły się pewne braki czy niekonsekwencje. Nie naruszają one jednak samego celu indeksu. Warto jeszcze wskazać na materiał ilustracyjny (s. 191–199). Ukazuje on tylko Skierniewice i Kamion Skierniewicki. Wydaje się, że redakcji nie udało się dotrzeć do znanych fotografii, np. z Lipiec Reymontowskich ze zbiorów ks. inf. Jana Górnego, długoletniego proboszcza w parafii Świętego Kazimierza w Pruszkowie (patrz: J. Górny, *Śługa Boży Prymas Tysiąclecia w życiu jednego kapłana*, Warszawa 2001, gdzie między stronami 36 a 37 zamieszczono 18 fotografii).

Biskup Andrzej F. Dziuba przez omawianą książkę wpisuje się twórczo w refleksję nad najnowszymi dziejami Skierniewic i ziemi skierniewickiej. Zastosowany język narracji jest bardzo interesujący i komunikatywny. Wynika to być może z pełnionej posługi biskupa łowickiego, bowiem mieszkańcy tego terenu współtworzą diecezję łowicką. Autor zdaje się dobrze rozumieć specyfikę tego regionu, znając go bardzo dobrze, z wcześniejszych badań, historii znanych ludzi i wielu wydarzeń z przeszłości oraz osobistych kontaktów.

Słusznie zauważa prezydent Skierniewic wskazując we wstępie (s. 7): „W sposób szczególnie pragnę wyrazić wdzięczność Autorowi – Jego Ekscelencji Księdzu Biskupowi Andrzejowi Franciszkowi Dziubie – za trud włożony w powstanie dzieła, a także za inspirację do podjęcia wspólnie tej zaszczytnej inicjatywy”. Można wyrazić nadzieję, że po wydaniu drugiego tomu „Rocznika Skierniewic”, w jego kolejnych zbiorach, pojawiają się studia i prace badawcze nad kard. Stefanem Wyszyńskim, prymasem Polski. Dzięki temu refleksja nad dziejami miasta i okolicy stanie się jeszcze bardziej dostępna i pogłębiona, bowiem Kościół spełniał w tym środowisku znaczącą rolę. Przyczynić się to powinno do jeszcze większego zainteresowania tą tematyką, także w odniesieniu do innych postaci oraz wydarzeń czy zjawisk.

Poprzez omawianą książkę Skierniewice i ziemia skierniewicka zyskały interesujące opracowanie z najnowszej historii, nie tylko kościelnej. Dotyczy ono Honorowego Obywatela miasta, a więc postaci uhonorowanej

najbardziej zaszczytnym tytułem, jaki mogą nadać władze samorządowe. Biskup Andrzej F. Dziuba czyni tę postać bardziej bliską w sensie ludzkim i zarazem ukazuje jej wielorakie zmagania na rzecz ludzi, kultury, wielorakiej posługi Kościoła i tradycji tej „małej Ojczyzny”. Prymas Tysiąclecia jakby schodzi z cokołu pomnika i wchodzi we wspólnotę dziś żyjącą w tych miejscach i w tym mieście, którym tak bardzo się interesował i za którego mieszkańców się modlił. Oby prezentowana książka uczyniła jeszcze bliższym dzisiejszej codzienności dziś już wyniesionego do chwały błogosławionych.